

EN NOVUS-UNDERSÖKNING
OM FÖRÄLDRARS UPPLEVELSE
AV TRYGGHETEN I SVENSKA
SKOLOR ÅREN 2021–2024

Trygg skola 2024

Rapport

Skolan ska enligt lag vara en trygg och säker plats – varför är den inte det?

När vi presenterade den första rapporten Trygg Skola 2021 var skolorna präglade av pandemins omställningar. Tre år senare är skolgårdarna åter fyllda av liv – men är allt verkligen frid och fröjd?

Redan 2021 såg vi att skolans klimat hårdnade, med en ökning av hot- och våldsincidenter. Föräldrar till barn i svenska kommunala grundskolor vittnade om sin oro, och när vi i år ställde samma frågor var bilden ännu mörkare. Fler föräldrar än tidigare rapporterar om hot och våld i skolan, och över hälften (53 procent) oroar sig över bristen på resurser som påverkar säkerheten. Samtidigt är 46 procent bekymrade över den ökande risken för attacker och efterlyser robusta säkerhetsplaner.

Statistiken bekräftar föräldrarnas farhågor: Anmälningar om hot och våld i skolan har fördubblats det senaste decenniet. Nya siffror från Sveriges Lärare visar att sex av tio lärare utsatts för hot och våld under det senaste året, och Sverige har nu sämst klassrumsdisciplin i Europa enligt OECD.

Skolminister Lotta Edholm har uttryckt det som ”en kontinuerlig försämring när det gäller tryggheten i skolan”. På regeringsnivå har flera åtgärder föreslagits, bland annat genom Skolsäkerhetsutredningen och satsningar på akutskolor. Men trots detta kvarstår utmaningarna.

Mycket med våra svenska skolor är bra, men vi får inte glömma att skolan enligt lag ska erbjuda en trygg och säker miljö. Om vi inte agerar nu riskerar vi allvarliga konsekvenser för elever, skolpersonal och hela samhället. Våra barn måste ha de rätta förutsättningarna för att

kunna förbereda sig för framtiden och bli, som läroplanen beskriver, ansvarskännande medborgare. Vi behöver en annan skolkultur fri från våld, hot och otrygghet.

Vår ambition är tydlig:

Vi vill se att alla skolor förses med nödvändiga resurser, verktyg och utbildning för att kunna förebygga och hantera hot och våld efter sina förutsättningar. Ingen elev eller vuxen ska behöva känna oro för att gå till skolan. Men vi kan inte göra det ensamma – vi måste samarbeta för att skapa en trygg och säker skola för alla.

Nya siffror från Sveriges Lärare visar att sex av tio lärare utsatts för hot och våld under det senaste året, och Sverige har nu sämst klassrumsdisciplin i Europa enligt OECD.

Foto: Shutterstock

Stefan Albertsson
vd, AddSecure Group

Förebyggande och systematiskt arbete – nyckeln till en tryggare skola

De senaste åren har säkerhetsläget i Sverige fått allt mer uppmärksamhet. Händelser i omvärlden påverkar landets säkerhet: krig, våldsbejakande extremism, terrorhotnivå 4, cyberangrepp, Nato och gängkriminalitet. Precis som alla andra delar av samhället påverkas skolan av dessa yttre faktorer.

Detta kan resultera i olika typer av våldshandlingar och attentat, med mer eller mindre allvarliga konsekvenser. Skolan är trots allt en av våra största arbetsplatser, fylld av elever och personal. Detta ställer krav på vuxna att föra svåra samtal med unga och barn, att förstärka elevhälsan för att minska stress och oro, samt att säkerställa att skolpersonal är utbildad och förberedd på det oväntade eller skrämmande.

Debatten om skolsäkerhet intensifierades ytterligare efter den 21 mars 2022, då två lärare mördades av en elev på Latinskolan i Malmö – den fjärde skolattacken i Sverige på 14 månader. Den 4 september i år rapporterades en ny incident, där en elev sköts av en annan elev på Trångsundsskolan i Huddinge efter en konflikt. Glädjande nog överlevde denna elev och det utan några bestående skador.

Attacker av denna typ är ovanliga i Sverige, men deras förekomst väcker viktiga diskussioner om bakomliggande orsaker och elevers utsatthet. Psykisk ohälsa är ett återkommande tema, liksom mobbning och det faktum att tillgängligt material på internet och sociala medier i vissa fall kan inspirera till oönskade beteenden. Det är viktigt att betona att dessa faktorer inte ensamma förklarar alla allvarliga incidenter. Polisen rapporterar att de under skolterminerna nästan dagligen får information om barn och unga som misstänks kunna utföra

ett skoldåd. I flera fall måste de ingripa för att förhindra en eventuell attack, och under 2023 har flera skolattacker avvärijts.

Arbetsmiljöverkets statistik ger ett sammanhang till problemen i svenska skolor. Anmälningarna om hot och våld i skolan, där både lärare och elever varit offer, har ökat med 154 procent mellan 2013 och 2023 (från 444 till 1130 anmälningar). Samtidigt har anmälningar om fysiskt våld ökat med 183 procent (från 268 till 759). Det tyder på att ökningen inte enbart beror på en ökad rapporteringsbenägenhet, utan att hot och våld i skolan faktiskt blivit vanligare.

Många skolor har idag krisplaner och rutiner, men dessa är ineffektiva utan konkreta verktyg och förmågan att använda dem.

Mot denna bakgrund har regeringen gett Arbetsmiljöverket i uppdrag att analysera anmälningarna om hot och våld mot lärare, annan skolpersonal och elever. Syftet är att få en bättre förståelse för de faktorer som leder till dessa situationer och identifiera mönster för att kunna vidta nödvändiga åtgärder. Inspektionerna pågår till oktober 2024.

Trots detta visar Skolinspektionens skolenkät 2024 att de flesta elever känner sig trygga i skolan, vilket är glädjande. Dock uppger en av fem elever i årskurs 8 att de inte känner sig trygga. Denna rapport syftar till att ge en tydligare bild av situationen i svenska kommunala grundskolor och belysa vad som krävs för att skapa en positiv förändring. Efter samtal med flera experter kan vi konstatera att mycket arbete återstår. Ett förebyggande och systematiskt säkerhets- och trygghetsarbete, med fokus på utbildning och rutiner, är avgörande. Många skolor har idag krisplaner och rutiner, men dessa är ineffektiva utan konkreta verktyg och förmågan att använda dem.

Rapporten presenterar slutsatser och rekommendationer, samt väcker frågor utifrån det empiriska materialet för att uppmuntra till eftertanke och förändringsarbete.

Tre viktiga medskick från årets rapport

1

Elever som inte känner sig trygga lär sig inte

En trygg och säker skola bygger på flera faktorer, inklusive ledarskap, relationer, resurser och förebyggande insatser. Experter är överens om att om barn och unga inte mår bra, om de känner sig otrygga eller rädda, eller om de utsätts för mobbning och kränkningar, så påverkas deras inlärning negativt. Lärandet kan inte blomstra utan en grundläggande känsla av trygghet.

2

Hög medvetenhet och konsekventa rutiner är avgörande

Medvetenheten om vikten av ett systematiskt och förebyggande trygghets- och säkerhetsarbete finns ofta inom skolan, men i många fall prioriteras andra frågor eller så brister hanteringen. De som arbetar i skolan måste känna sig säkra på när och hur de ska agera. Att upprätthålla konsekventa rutiner kan vara avgörande för att skapa en trygg skolmiljö.

3

Behovet av nationell samverkan

Skolor måste anpassa sina trygghets- och säkerhetsåtgärder efter sina unika behov och förutsättningar. Samtidigt finns ett behov av en nationell riktning och samordning. Att politiken och myndigheter har börjat ge frågan om trygga skolmiljöer högre prioritet är ett viktigt steg mot att skapa säkrare skolor över hela landet.

Hur upplever föräldrarna tryggheten i skolan?

Säkerhet och trygghet i skolan uppmärksammas i allt större utsträckning i samhället – i allt från debattartiklar, genom forskning, inom politiken och bland allmänheten. Ofta tas tempen på lägesbilden i skolan, särskilt bland lärare och elever, i undersökningar från till exempel Sveriges Lärare, Skolverket och Brottsförebyggande rådet (Brå). Denna undersökning, som genomförts av Novus på uppdrag av AddSecure, syftar till att belysa ett annat viktigt perspektiv – nämligen föräldrar till barn i grundskolan.

När skjutningen på Trångsundsskolan inträffade 2024 beskrev rektorn incidenten som "en blixtnedslag från en klar himmel". Hur informationen kring händelsen förmedlades till föräldrar blev en del av diskussionen i media, där vissa föräldrar uttalade sig om att "skolan agerat för saktfärdigt". Skolan hävdade att de inte ville gå ut med information för snabbt för att riskera kommunicera fel saker och skapa oro. I en krissituation har information och kontakt med föräldrar och vårdnadshavare en mycket viktig betydelse, både under händelsen och efteråt.

Att skapa en förståelse för hur föräldrar upplever tryggheten och säkerheten i skolan är viktigt ur flera perspektiv. Föräldrar har ofta en grundlig förståelse för sina barns behov och upplevelser och kan därför bidra med värdefull information. Att förstå föräldrars perspektiv kan också bidra till att skolor får en bättre uppfattning om hur de ska jobba med information och engagemang när det kommer till föräldrar.

Undersökningen visar att nära nio av tio tycker att det är viktigt att skolan har en öppen och transparent dialog om säkerhetsfrågor med föräldrar och elever. Föräldrar skulle dessutom känna att deras barn var säkrare och tryggare i skolan om skolan kommunicerade mer kring åtgärder (37 procent), om skolan regelbundet övade på möjliga allvarliga scenarier (t.ex. inrymning och utrymning) (34 procent) och med kameraövervakning (30 procent). Samtidigt uttrycker föräldrar oro över bristen på resurser och finansiering, vilket kan påverka skolans förmåga att upprätthålla säkerheten.

SÅ GJORDES UNDERSÖKNINGEN

Undersökningen har genomförts av Novus på uppdrag av AddSecure. Syftet med undersökningen är att undersöka hur föräldrar till barn i grundskolan (åk 1-9) upplever tryggheten och säkerheten i deras barns skolor. 1070 intervjuer har genomförts under perioden 4-13 juni 2024. För att få en fördjupande förståelse för skillnader i Sverige har kompletterande intervjuer genomförts för länen Stockholm, Uppsala, Kronoberg, Kalmar, Skåne, Västra Götaland, Örebro, Västerbotten och Norrbotten.

JÄMFÖRELSE 2021–2024

37%

Nära fyra av tio (37%) upplever att det mycket ofta eller ofta förekommer hot och våld på deras barns skola.

Det är en signifikant ökning från 2021 (32%).

32%

Bland de föräldrar som upplever att det förekommer hot och våld är var tredje (32%) mycket eller ganska oroliga över barnets säkerhet i skolan.

Det är något färre jämfört med 2021 (39%).

Bland de föräldrar som inte har upplevt hot och våld på sitt barns skola är det endast 5% som är oroliga, vilket är en ökning från 2021 (3%).

1/4

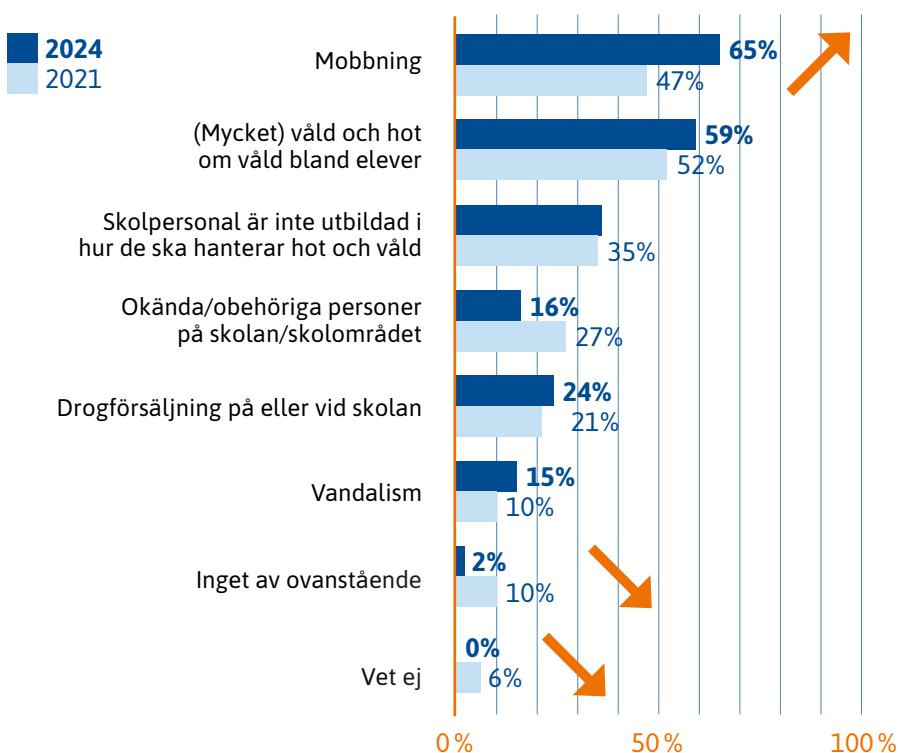
Nästan 1 av 4 upplever att säkerheten/tryggheten har blivit sämre i skolan de senaste fyra åren, särskilt i mindre städer och i landsbygdskommuner.

Det är en ökning från 2021, då 21% upplevde försämring.

Bland de föräldrar som upplever otrygghet på sitt barns skola, så svarar nära två av tre (65%) att de tycker mobbning bidrar mest till känslan av otrygghet, vilket är en signifikant ökning jämfört med mätningen 2021 (47%).

FRÅGA: Vilken/vilka faktorer skulle du säga bidrar mest till att du upplever ditt barns skolmiljö som ganska eller mycket otrygg? (Max tre svar.)

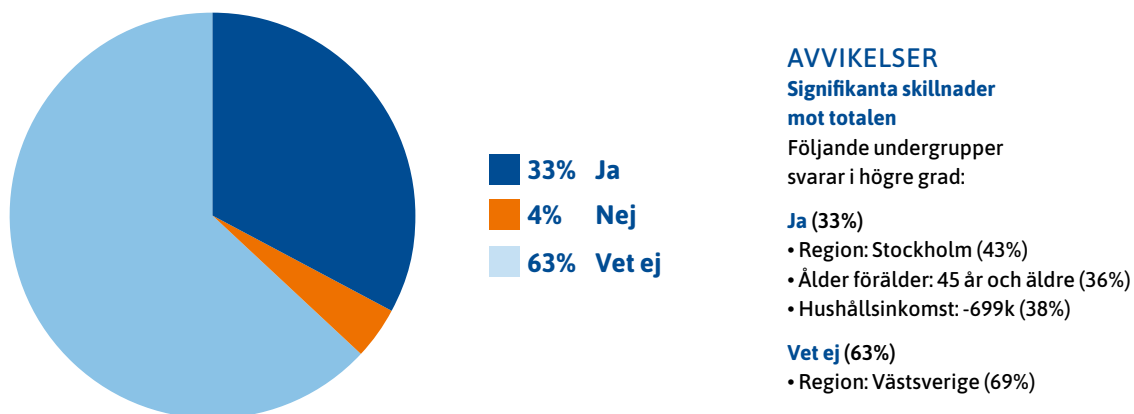
TILLÄGG 2024:

2024 uppger även 17% att de oroas över risk att elever dras in i (gäng)kriminalitet och 3% oroas av risken för skolattacker.

NYA DATA 2024

Var tredje förälder (33%) svarar att deras barns skola har en plan/rutiner som beskriver hur skolan ska förbereda sig för, agera vid och återhämta sig från exempelvis ett attentat. Nära två av tre (63%) vet inte om deras barns skola har planer/rutiner vid ett eventuellt attentat.

FRÅGA: Har ditt barns skola en plan/rutiner som beskriver hur skolan ska förbereda sig för, agera vid och återhämta sig från exempelvis ett attentat?

Nära 2 av 5 (37%) föräldrar menar att kommunikation från skolan om åtgärder skulle få dem att känna att deras barn är säkrare på sin skola, även mer kommunikation om risker är viktigt för föräldrar (24%). Mer än var tredje förälder (34%) vill också se löpande övningar kring möjliga allvarliga scenarion och 30% förespråkar kameraövervakning.

FRÅGA: Vilken/vilka, om några, av följande åtgärder/lösningar skulle kunna få dig att känna att ditt barn är säkrare på sin skola? (Max tre svar.)

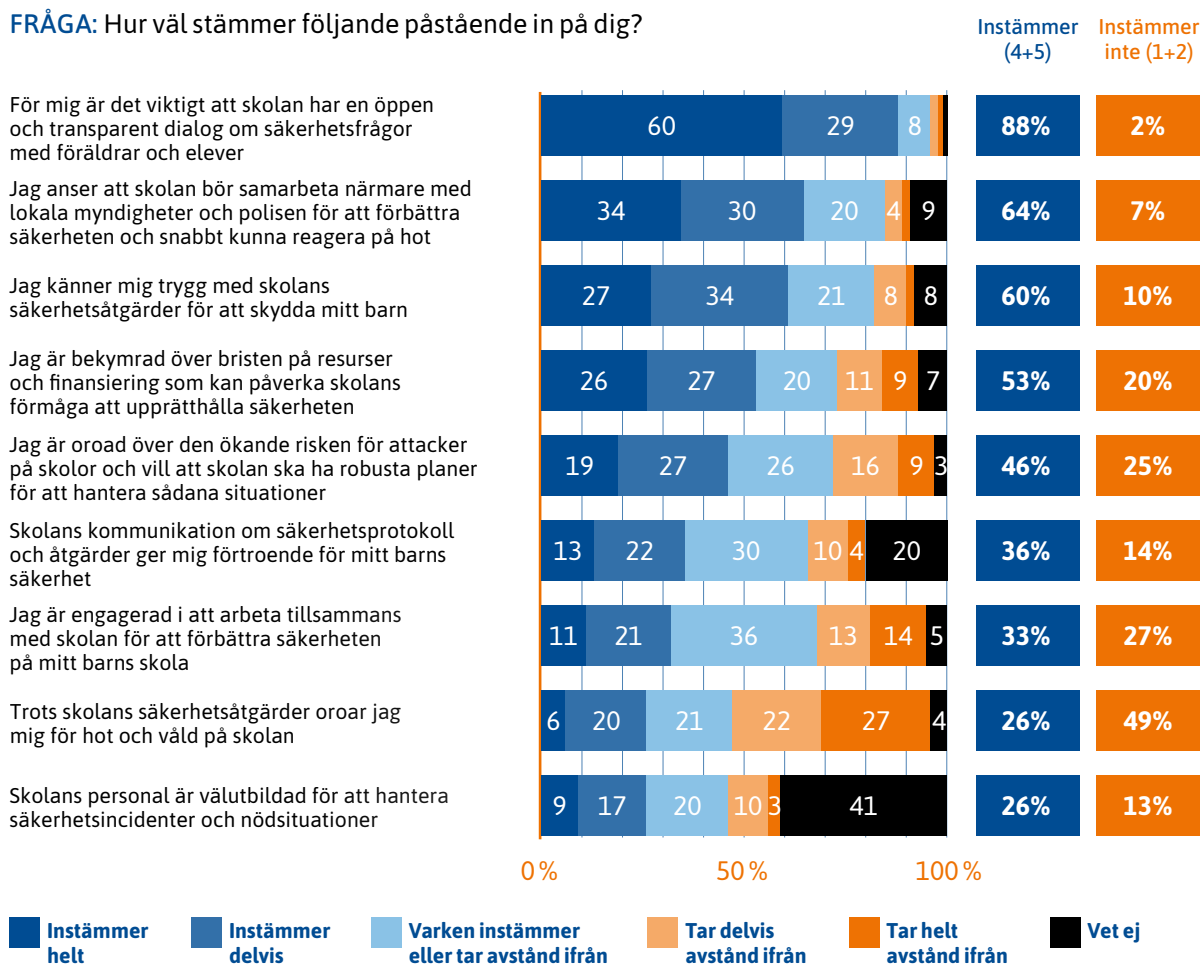

NYA DATA 2024

Nära nio av tio (88%) tycker det är viktigt att skolan har en öppen och transparent dialog om säkerhetsfrågor med föräldrar och elever.

Däremot tycker endast 26% att skolans personal är välutbildad för att hantera säkerhetsincidenter och nödsituationer och en majoritet (53%) är bekymrade över bristen på resurser och finansiering som kan påverka skolans förmåga att upprätthålla säkerheten.

FRÅGA: Hur väl stämmer följande påstående in på dig?

Daniel Hedman,
Poliskommissarie på
operativa enheten, gruppen
för ordning och säkerhet

Fortsatt samverkan

Enligt polisen har det skett en ökning av brott i skolmiljön, men brottstyper varierar i stor utsträckning och det ser olika ut beroende på bland annat skola.

När det gäller arbete med att förebygga, förhindra, skydda och hantera så kallade skolattacker eller pågående dödligt våld säger Daniel Hedman, Poliskommissarie på operativa enheten, gruppen för ordning och säkerhet, att han förstår att man som förälder oroar sig för sina barn. Han framhåller dock att många aktörer idag arbetar hårt på många sätt för att skapa säkrare skolmiljöer.

– Händelser i vår omvärld och i samhället skapar oro och den oron följer med in i skolvärlden.

Polismyndigheten jobbar nära lokala myndigheter och skolan kring säkerheten i skolan, samtidigt som vi på nationell nivå samarbetar med berörda myndigheter som CVE, Skolverket, MSB och många fler, säger Daniel Hedman.

För att minska den totala problembilden i skolan finns det ett grundarbete som måste göras när det till exempel kommer till att jobba mot psykisk ohälsa och mobbning. När det gäller arbete mot skolattacker och pågående dödligt våld lyfter Daniel Hedman vikten av att skolor har adekvata riskanalyser på plats, där man vridit och vänt på de risker som finns och bottenat i problembilden och fått åtgärder på plats för att reducera risk. Det är ett viktigt steg när det kommer till det förebyggande säkerhetsarbetet.

– Trygghet och säkerhet är två storheter – trygghet är framför allt subjektivt och säkerhet är mer objektivt. Jag tror att den komplexa problembilden med samhällsutvecklingen kommer att kvarstå en längre tid och skolans utveckling kommer att följa den kurvan. Därför krävs fortsatt samverkan mellan skolan, myndigheter och det privata som helt avgörande, avslutar Daniel.

Intervju

**Linnéa Lindquist,
biträdande rektor på Husbygårdsskolan**

”Lärare jobbar med trygghetsskapande varje dag”

Vi som arbetar i skolan kan inte gå runt och vara rädda, menar Linnéa Lindquist, biträdande rektor på Husbygårdsskolan. Alla som jobbar inom skolan ska ha respekt för att saker kan hända och vara rustade för det. Om det värsta inträffar ska skolpersonalen känna att de har övat på hur de ska agera och att ”fly - sök skydd - larma” finns med i bakhuvudet. Samtidigt är det svårt att förbereda sig, då extrema situationer ofta innebär stresspåslag och man kanske inte agerar som tänkt.

”Skolan är inte otrygg för att incidenter inträffar; den blir otrygg om lärare och annan skolpersonal inte vet hur man ska hantera sådana händelser eller om eleverna inte får den hjälp de behöver. Vi ska prata om problem och risker som finns, men att allvarliga incidenter kan inträffa får inte uppta hela vår tankeverksamhet. Om vi som arbetar i skolan är rädda, då kommer eleverna att vara rädda”, säger Linnéa Lindquist.

Enligt Linnéa är det naivt att tro att det inte skulle ske kränkningar, incidenter eller småtjafs i skolan. När flera hundra barn och unga samlas under ett tak kommer saker att hända. Det är dock viktigt att redan i förskolan sätta ramar och gränser, för att markera vad som inte är okej och för att vissa beteenden inte ska bli norm.

”Vissa händelser, som till exempel lite bråk på skolgården, kan verka oskyldiga i stunden. Men om man tillåter vissa beteenden eller mönster,

är risken att snöbollen snabbt blir större. Vi bör ha regler, men om regler som bryts inte får några konsekvenser, kommer vi aldrig att skapa en trygg skola”, menar Linnéa.

En skola förlitar sig mycket på sitt rykte, vilket är en avgörande faktor för att föräldrar ska känna sig trygga och att elever stannar. Ett dåligt rykte kan medföra negativa ekonomiska konsekvenser, vilket i sin tur leder till att skolor måste göra avvägningar. Att leverera bra verksamhet till en lägre kostnad är svårt, menar Linnéa. När skolor, av budgetskäl, tvingas beskära i den befintliga verksamheten, är en följd bland annat att kringpersonal tas bort. Problemet med detta, enligt Linnéa, är att en viktig pusselbit försvinner, nämligen personal som rör sig utanför klassrummet, ser vad som händer och är duktiga på att fånga upp elever. Enligt Linnéa är en trygg och säker skola en plats där alla elever känner att de har en trygg vuxen att gå till när det behövs.

”Nedskärningar har pågått under många år. Självklart skulle skolan må bra av att hitta tillbaka till en bra grundbudget, men skolan kommer inte att bli tryggare bara genom mer pengar. Vi måste också titta på hur vi arbetar långsiktigt med trygghetsskapande och med vilka metoder. Framför allt tycker jag att det bör finnas en nationell standard i Sverige, en mer reglerad skola där vi bestämmer oss för en lägstanivå”, säger Linnéa Lindquist.

På frågan hur involverade föräldrar bör vara när det kommer till skolmiljön, svarar Linnéa att det är viktigt att utmana föräldrar att engagera sig. Skolan vill ofta se att föräldrar är involverade, men samtidigt är det viktigt att föräldrar litar på att skolpersonalen vet vad de gör. Omvänt måste skolan informera och kommunicera med föräldrar om vad som pågår, så att de känner sig trygga.

”Vi som arbetar inom skolan begår såklart misstag och hanterar inte alltid incidenter på bästa sätt. Men föräldrar ska löpande informeras och de ska känna sig trygga i att skolan agerar när det behövs. Samtalen ska inte bara ske på föräldramöten och utvecklingssamtal”, menar Linnéa.

Framåt skulle Linnéa gärna se fler regleringar och en nationell standard när det gäller trygghets- och säkerhetsarbetet i svenska grundskolor. På så sätt slipper skolledare uppfinna hjulet varje gång. Att se över till exempel skalskydd och låssystem, särskilt i gamla skolbyggnader, samt att öva på PDV och inrymning, är också viktigt. Däremot är det ofta en kostnadsfråga.

Avslutningsvis lyfter Linnéa att alla som befinner sig i skolan ska kunna verka i en miljö där det inte finns rädsla, där skolvardagen fungerar och huvudfokus är elevernas lärande.

LINNÉA LINDQUIST

Linnéa Lindquist är utbildad lärare och arbetar idag som biträdande rektor. Hon är även känd som ”rektor Linnéa” på sociala medier och har gett ut böcker som *Att vända en skola – en rektors erfarenheter*, *En tickande bomb – en bok om skolsegregationen* och *En negativ spiral – kampen om den kommunala skolans resurser*.

Linnéa Lindquist är en välkänd skoldebattör, bland annat i Expressen och Skolledaren, där bland annat ett likvärdigt skolsystem och grundskolans finansiering är hennes hjärtefrågor. 2024 var Linnéa dessutom en av sommarvärdarna i P1 Sommar, där hon pratade om nödvändiga förändringar i skolsystemet och livet som rektor.

**Vi bör ha regler,
men om regler
som bryts
inte får några
konsekvenser,
kommer vi aldrig
att skapa en
trygg skola.**

Vissa händelser, som till exempel lite bråk på skolgården, kan verka oskyldiga i stunden. Men om man tillåter vissa beteenden eller mönster, är risken att snöbollen snabbt blir större. Vi bör ha regler, men om regler som bryts inte får några konsekvenser, kommer vi aldrig att skapa en trygg skola.

**Peter Hällsten,
på MSB**

”Skolors beredskap ser väldigt olika ut”

Skolans utveckling speglar samhällets utveckling i stort. Skolan, precis som övriga samhället, drabbas av olika typer av våldshandlingar och attentat, menar Myndigheten för Samhällsskydd och Beredskap (MSB). Även om skolan inte är en mer utsatt miljö än andra, finns det några aspekter som skiljer skolan från andra miljöer när det kommer till riskbilder.

Peter Hällsten, ansvarig för säkerhetsfrågor och trossamfund på MSB, påpekar att skolors beredskap ser olika ut, vilket till viss del grundar sig i tankesätt som ”det händer inte oss”, men också är en resursfråga. Däremot menar Peter att den viktigaste skydds- och säkerhetsåtgärden är att höja medvetenheten, kunskapen och förmågan hos skolpersonal och elever att kunna agera korrekt vid ett pågående attentat.

Mot denna bakgrund presenterades ”Våldshandlingar med stora konsekvenser i skolan – en vägledning för skolläda, skolpersonal och säkerhetsansvariga” i juni 2023. Vägledningen, som tagits fram av MSB tillsammans med Polismyndigheten, Center mot våldsbejakande extremism (CVE) och Skolverket, syftar till att öka medvetenheten och kunskapen om hur skolan ska agera före, under och efter en våldshandling med allvarliga konsekvenser. Den innehåller också information om arbetet för att motverka radikaliserings och våldsbejakande extremism.

”Vägledningen som MSB tagit fram innehåller åtgärder som skolan själv kan arbeta med utan att behöva ta in externt stöd. Det finns mycket

PETER HÄLLSTEN

Peter Hällsten, tidigare polis, arbetar nu på Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB), med fokus på säkerhet i offentliga miljöer.

Sedan 2022 har Peter varit engagerad i att utveckla vägledning och annat arbetsmaterial, inklusive utbildningsfilmer, för att hjälpa skolor att förbättra sitt skydd mot skolattacker.

Det tar minst 5 minuter innan polisen kan komma på plats. Vad man gör inom de 5 minuterna kommer att vara avgörande.

att vinna på att göra det nödvändiga arbetet själv så man lär sig något på vägen,” säger Peter Hällsten.

Det som skiljer våldshandlingar och attentat i skolmiljö från händelser i andra miljöer är att de ofta genomförs av en elev eller tidigare elev. Även om skolattacker är ovanliga i Sverige, kan de få allvarliga konsekvenser. Som ett svar på detta har flera myndigheter fördjupat sin samverkan för att förebygga och förhindra skoldåd. Ett exempel på detta är att MSB, CVE, Polisen, Sveriges Kommuner och Regioner (SKR), Socialstyrelsen och Skolverket förra året introducerade hemsidan skolattack.se, med information från olika aktörer som arbetar förebyggande mot skolattacker.

Vidare lyfter Hällsten vikten av att varje skola bör ha en strategi som beskriver hur den ska förbereda sig för, agera vid och återhämta sig från till exempel en attack. Planen bör däremot anpassas efter varje skolas förutsättningar och identifierade risker.

”När det kommer till att implementera säkerhetsåtgärder i skolan måste alla börja ta eget ansvar utifrån sina egna förutsättningar. Det går inte att tänka att det inte drabbar oss. De flesta attacker är över inom 5 minuter. Det tar minst 5 minuter innan polisen kan komma på plats. Vad man gör inom de 5 minuterna kommer att vara avgörande,” säger Peter Hällsten.

Enligt MSB bör säkerhetsarbete vara en del av skolans ordinarie verksamhet. All personal på skolan måste dessutom vara delaktig i det systematiska trygghets- och säkerhetsarbetet. Det gäller allt från det förebyggande arbetet, relationsbyggandet, att kartlägga och rapportera risker, ge förslag på åtgärder och lämna synpunkter. Samtidigt menar Peter Hällsten att det inte finns en enskild lösning när det kommer till skydds- eller säkerhetsåtgärder, utan att det handlar om flera lager.

Eftersom skolan inte är en allmän plats, är ett exempel på en viktig skydds- och säkerhetsåtgärd att skolor har uppsikt över entréer och metoder för att kunna larma och varna, samtidigt som det är viktigt att inte enbart förlita sig på tekniska lösningar när det finns mycket att vinna med utvecklade rutiner och hög medvetenhet, avslutar Peter Hällsten.

**Calle Gustafsson,
på Friends**

”Kunskapskollapsen i skolan grundar sig till stor del i en trygghetskollaps”

Trygghet är en känsla och upplevelse. En trygg skola är en skola där alla elever får uppleva den känslan, menar Calle Gustafsson, programchef på Stiftelsen Friends. Skolan ska vara fri från alla typer av kränkningar, trakasserier och mobbning – det ska vara en plats där alla får vara sig själva. Det har elever dessutom rätt till enligt lag. Men tyvärr ser det inte ut så.

”De senaste åren har man i media kunnat följa hur det talats om en kunskapskollaps inom svensk skola, alltså att elever inte når kunskapskraven. Vi kan genom olika undersökningar, så som PISA, se att svensk skola tappar när det kommer till kunskapsnivåer jämfört med andra länder. Visst finns det en kunskapskollaps, men den grundar sig till stor del i en trygghetskollaps,” säger Calle Gustafsson.

Stiftelsen Friends är sedan 1997 Sveriges starkaste röst för att varje barn ska ha rätt till trygghet. Primärt arbetar de för att sprida kunskap om hur vuxna kan ta sitt ansvar i kampen mot mobbning, bland annat när det kommer till att se till att alla barn får en trygg skolgång.

Varje år presenteras Friendsrapporten i samband med skolstart efter sommarlovet. Rapporten tittar närmre på hur barn, som går i mellan- eller högstadiet, har det vad gäller utsatthet för mobbning och kränkningar, psykisk ohälsa, skolfrånvaro, skolpresentation och betyg i kärnämnen. I år visar rapporten att nästan hälften av alla elever är utsatta för kränkningar och mobbning i skolan eller på nätet. Många

CALLE GUSTAFSSON

Calle Gustafsson har under sina drygt sex år på Stiftelsen Friends haft olika roller men är idag programchef och ansvarar för all extern kunskaphöjande verksamhet. Han kommer från en bakgrund som socialpedagog och bland annat motivations- och ungdomscoach.

Friends är en icke-vinstdrivande organisation som grundades 1997 och jobbar idag tvärvetenskapligt, med en kombination av forskning och beprövad erfarenhet. Tillsammans med skolor, förskolor och idrottsföreningar och deras internationella nätverk driver Friends arbete relaterat till mobbning och diskriminering vidare. Friends har också löpande dialog med elever, lärare, föräldrar och andra vuxna i barns närhet.

Behöver du stöd i ert förebyggande arbete mot mobbning, besök Friends kunskapsbank eller ring Friends råd och stöd: <https://friends.se/kunskapsbanken/skolpersonal/rad-och-stod/>

av de barn som är utsatta lider av psykisk ohälsa och är ofta frånvarande från skolan på grund av otrygghet och ensamhet, något som påverkar betygen.

”Det som siffrorna tydligt visar på är att vi inte kan särskilja på trygghet och kunskap – då gör vi oss själva en otjänst. Är du trygg i skolan, då kommer du också lära dig mycket mer. Skolor måste prioritera trygghet, sen kan man prioritera annat,” menar Calle.

Relationer är a och o. Att skapa förtroendefulla relationer mellan såväl elev till elev, men framför allt mellan lärare och elever är direkt avgörande för trygghetsarbetet, menar Calle.

”Såväl vår erfarenhet och forskning visar att skolor som präglas av att lärare ser elever, tar sig tid för elever, lyssnar men också frågar, som också ger återkoppling på elevers lärande, har kommit längre i att skapa trygghet. Det auktoritativa ledarskapet som kännetecknas som positivt, där det finns varma och lyhörda lärare med relation till sina elever, men också struktur i kombination med sensitivitet – det är ett ledarskap som funkar och som skapar tryggare skolmiljöer,” säger Calle.

Utsatthet för kränkningar och mobbning kan få enorma konsekvenser så som psykisk ohälsa och negativa hälsoeffekter genom hela livet. I värsta fall kan det leda till självskadebeteenden eller utåtagerande. Vid en granskning av genomförda skolskjutningar runt om i världen konstaterades det att i mer än hälften av fallen hade den person som genomfört dådet varit utsatt för mobbning. Även om vi i Sverige inte varit drabbade i någon stor utsträckning av skolskjutningar så har ändå skolattentat innehållande grovt våld förekommit, då ofta med ett hatmotiv. Att jobba med förebyggande insatser, inkludering och elevhälsa, är av enormt stor vikt menar Calle Gustafsson.

”Det allra yttersta ansvaret har politiken. På den nivån behövs en förändring för att skolor sedermera ska kunna bedriva ett förebyggande arbete mot utsatthet och mobbning. Det behövs ett nationellt initiativ som visar riktning. Tittar vi på andra länder, som Frankrike, så är det den vägen de vandrat. Det ska ske på ett likvärdigt sätt för Sveriges barn, så att alla huvudmän och rektorer inte behöver uppfinna hjulet varje gång utan kan få stöd från olika myndigheter och regering.”

Avslutningsvis lyfter Calle Gustafsson att det proaktiva och systematiska trygghetsarbetet kräver ”en-hela-skolan-ansats” som involverar hela organisationen för en bättre skolmiljö. Fler viktiga vuxna i skolan och satsningar på barns socioemotionella förmågor blir bara viktigare. Men för att nå dit måste skolan förses med verktyg och förutsättningar, parallellt med ett samlat och nationellt grepp mot mobbning och kränkningar som barn utsätts för.

”Det finns ofta bra rutiner på skolor, men de sitter i en pärm någonstans”

**Lena Ljungdahl,
säkerhetsspecialist**

”Skolpersonal är hjältar, men de saknar verktyg, ledning och styrning för det som sticker ut”

En trygg och säker skolmiljö kännetecknas av en stringent och kunnig ledningsstyrning med en trygghets- och säkerhetskultur som genomsyrar hela verksamheten, där rutinerna är konsekventa och transparenta, menar Lena Ljungdahl, en av Sveriges ledande säkerhetsexperter och specialist på skolsäkerhet.

Lena har en bakgrund som både lärare och polis men har sedan 2015 arbetat särskilt med säkerhet på olika sätt. Lena beskriver 2015 som året då PDV, pågående dödligt våld, fick betydande uppmärksamhet. Inte minst medialt till följd av attentatet mot tidskriften *Charlie Hebdo* i Paris och skolattacken i *Trollhättan*. Ett år senare riktade Lena fokus mot bland annat skolvärlden och har sedan dess stöttat 50 kommuner med skolsäkerhetsarbetet och utbildat drygt 600 skolor i säkerhetsfrågor. Utbildningarna sträcker sig från PDV, hot och våld, till säkerhetskultur och rutiner.

”En trygg och säker skola har få trygghets- och säkerhetsrelaterade incidenter, där alla inom byggnadens väggar vet vad som gäller och vad man får, bör och kan göra. I skolan kommer det alltid dyka upp incidenter som man hade kunnat förbereda sig bättre på. Men det är ett stort problem att man inte följer de rutiner som finns. Det finns ofta bra rutiner på skolor, men de sitter i en pärm någonstans och genomsyrar inte verksamheten. Därför kan två lärare hantera en incident på två helt olika sätt,” säger Lena Ljungdahl.

Skolor är ofta bra på det förebyggande arbetet som präglas av duktig personal och till exempel investeringar i elevhälsa. Däremot brister hanteringen ideligen, i många fall på grund av låg medvetenhet och kunskapsnivå hos lärare och annan skolpersonal. Det leder i sin tur till otrygga elever och sämre förutsättningar för lärande, att för få anmälningar görs och hjälp kallas in för sent.

”Jag har respekt för att kunskapsnivån är låg. Det finns ingenting om detta på lärar- eller rektorsutbildningen. Skolpersonal är fantastiska på att hantera det som bubblar, det eviga tjatet och konflikterna som sker på skolan, så som bråk på skolgården, för att de utbildats i det. Men när det handlar om misshandel, drev på sociala medier eller våldtäktsanmälningar, då spricker det. Skolpersonal är hjältar, men de saknar verktyg, ledning och styrning för det som sticker ut,” menar Lena.

Att viktiga samhällsaktörer som polisen, MSB och CVE har börjat prata om och vägleda kring trygghets- och säkerhetsfrågor i skolan är en positiv utveckling. Samtidigt måste skolan lära sig hur de ska använda råden och vägledningen.

”När jag är i kontakt med skolor börjar jag med ren kunskapsöverföring, där man bland annat lär sig om risk- och skyddsfaktorer samt rollfördelning, ansvar, mandat och förväntningar. Jag går igenom den nationella taktiken fly, sök skydd, larma – men jag lägger också till om nödvärnsrätten. Vi har en långtgående rätt i Sverige att freda oss själva mot angrepp, eftersom vi är grundlagsskyddade. Så om någon försöker ta ditt liv har du rätt att försvara dig. Det ska nämnas. När man utbildats teoretiskt, då går man på praktisk övning. Detta upplägg ger effekt – att ha kunskap om vad man ska göra och mental förberedelse för att göra det – och förstås ha kunskap om hur man förebygger så att det aldrig händer,” säger Lena.

Först ska personalen ha utbildats och därefter bör eleverna involveras. Åsikterna kring huruvida elever ska utbildas i till exempel PDV skiljer sig åt bland skolledare och skolpersonal, men myndigheterna är överens och rekommendationerna är tydliga menar Lena Ljungdahl. Både personal och elever ska ha mental förberedelse och kunskap om olika handlingsalternativ vid fara.

”Det är en ickefråga. Det går absolut att genomföra utbildningar med alla åldrar, det måste bara göras på olika sätt. Barn är kloka, de har full koll och de vet att det finns skolattacker, krig och elände. Vuxna måste våga prata om det svåra.”

Lena Ljungdahl menar att mycket har hänt sedan 2015. Det pågår andra diskussioner idag och förståelsen är större för att barn som inte är trygga

LENA LJUNGDAHL

Lena Ljungdahl är en av Sveriges ledande säkerhetsspecialister och erbjuder flera tjänster inom systematiskt säkerhetsarbete där bland annat utbildning inom hot, våld och PDV ingår. Lena är utbildad lärare, polis, förundersökningsledare och krisstödjare och är även författare.

Lena samarbetar med ca. 50 kommuner runt om i landet, hjälper myndigheter, skolor, samhällsaktörer och företag med deras trygg- och säkerhetsarbete. Idag är hon även senior rådgivare för myndigheten Centrum mot våldsbejakande extremism och lärare på Stockholms universitet.

Trygghets- och säkerhetsarbetet är ofta en budgetfråga för skolor, men om en sak ska prioriteras så bör det vara att personalen får den utbildning och kunskap de behöver för att skapa en trygg och säker skola.

och säkra i skolan kommer att ha svårt att lära sig. Skolan behöver göra ett stort skifte och enligt Lena är vi på väg i den riktningen.

”Skolsäkerhetsutredningens delbetänkande är en ganska tydlig fingervisning om var vi är på väg. Skolan måste bli en del av samhällets övriga brottsförebyggande arbete. Vi kan inte ha elever som begår brott på skoltid. Det kan inte heller vara så att man kan bli utsatt för brott på skoltid utan att något händer, där en intern kränkingsanmälning är det mest kraftfulla. Det gör våra barn rättslösa, och de är faktiskt de mest skyddsvärda vi har,” säger Lena.

Spolar vi fram några år så ser Lena att PDV-övningar finns med i årshjulet vad gäller skolans systematiska säkerhetsarbete, precis som brandövningar. Avslutningsvis menar Lena att trygghets- och säkerhetsarbetet ofta är en budgetfråga för skolor, men om en sak ska prioriteras så det bör det vara att personalen får den utbildning och kunskap de behöver för att skapa en trygg och säker skola. Då kommer resten av sig själv – inläring, kunskap och individuell utveckling.

Foto: Shutterstock

**Mattias Tengwall,
säkerhetsrådgivare**

Rutiner, relationer, riskhantering och repetitioner

Det är de fyra R som Mattias Tengwall, säkerhetsrådgivare med särskilt stor erfarenhet av skolmiljön, lägger fokus på i sin kontakt med skolor när det handlar om trygghets- och säkerhetsfrågor.

”Det är inte raketforskning att bygga säkra och trygga skolmiljöer, men man måste våga ta i det,” säger Mattias Tengwall.

Mattias Tengwalls bakgrund är polisiär, men när han lämnade polisen för tio år sedan riktade han in sig som säkerhetsrådgivare, till stor del inom skolvärlden. Tengwall ser positivt på att myndigheter och samhället i stort ger bättre vägledning till skolor som vill bli bättre på att förbereda sig och hantera hot, våld och andra allvarliga händelser. Att medvetenheten kring trygghets- och säkerhetsarbetet i skolorna har ökat beror till stor del på att vi har mer erfarenhet jämfört med för tio år sedan, vilket är ett resultat av ett antal skarpa händelser i skolvärlden som har krävt agerande. Skolor har börjat lära sig, men ofta saknas ett systematiskt tänk och arbete, menar Tengwall.

”Skolor har mycket annat de ska prioritera. Sedan finns det också skolledare och skolchefer som inte riktigt ser problematiken, som menar att deras uppdrag är att utbilda och förbereda barnen för framtiden, inte är att bygga säkra och trygga skolmiljöer. Men det ena kan inte göras

MATTIAS TENGWALL

Mattias Tengwall har mer än 20 års erfarenhet från polisen och som yttre befäl. Idag är han säkerhetsrådgivare med lång erfarenhet av olika skolmiljöer och såväl förebyggande arbete som krishantering.

Mattias har utbildat över 1000 skolpedagoger och skolledare i hela landet via säkerhetsrådgivarna Alerti Ab och i samverkan med Informationsbolaget i Malmö.

Det måste bli vardag för alla skolledare att tänka på skolsäkerhet. De som är i skolans värld ska känna sig trygga i när och hur de ska agera.

utan det andra. Om man i stället ser på trygghets- och säkerhetsfrågor som ett arbetsmiljöproblem, för både lärare och elever, så blir det lättare att förstå att man måste jobba med det kontinuerligt,” säger Mattias Tengwall.

Vidare menar Tengwall att många skolor tenderar att börja i fel ände, där budgeten först satsas på tekniska lösningar snarare än att se till att personal och elever känner sig trygga med utbildning och rutiner. Utmaningarna som skolan står inför varierar, där tillgång till resurser och nivån av stöd från kommunen påverkar.

Psykisk ohälsa i skolan är något vi borde prata mer om, hävdar Mattias Tengwall. Det kan ta sig uttryck i allt från vardagligt tjafs till allvarliga brott.

”Alla skolor har ett krav på sig att ha ett elevhälsoteam, de är väldigt viktiga i säkerhets- och trygghetsarbetet. De fångar de tidiga signalerna om det är oroligt i en klass, om enskilda individer sticker ut, eller om det finns kraftiga tecken på psykisk ohälsa. Relationsbyggandet, mellan lärare och elever, men också mellan pedagoger, elevhälsoteam och skolledare, är jätteviktigt.”

De utbildningar som Mattias Tengwall bedriver är inte avsedda för elever utan riktar sig mot skolpersonal, något som länge varit Skolverkets rekommendation. Inställningen grundar sig i att det i slutändan är de vuxna som har i uppgift att skapa en trygg och säker skolmiljö. Tengwall menar dock att det är en komplex fråga och att det finns flera synsätt.

Det måste bli vardag för alla skolledare att tänka på skolsäkerhet. De som är i skolans värld ska känna sig trygga i när och hur de ska agera. De ytterst tillspetsade situationerna på skolan kommer även i framtiden vara upp till polisen att lösa. Det är trots allt inte skolpersonalens uppdrag att hantera en beväpnad gärningsperson, utan deras uppdrag är att skydda sig själva och eleverna tills de får hjälp.

”En skola behöver rutiner och en krisplan för den specifika verksamheten, där det står hur man ska agera vid allvarliga händelser. Det måste finnas ett sätt att se till att alla på skolan känner till dessa. Man måste också sätta på sig riskglasögonen och se över vilka risker man som skola har. Slutligen är det viktigt att komma ihåg repetitioner, att arbetet med trygghet och säkerhet är levande och ska arbetas med kontinuerligt. Mycket är upp till skolan, men myndigheter har också en viktig roll i att bättre styra vad de har för förväntningar på skolor. Tydlighet hade hjälpt skolvärlden,” avslutar Tengwall.

Vad har hänt de senaste tre åren?

2021 uppmanade vi på AddSecure till ett ökat engagemang och bättre samverkan mellan det offentliga och det privata, för att skapa en trygg och säker skola för alla. Vi har sett en positiv utveckling sedan dess.

Många skolor har gjort betydande framsteg, med en ökad medvetenhet om risker och ett växande fokus på frågan från olika samhällsaktörer, inklusive regeringen och myndigheter. Det är en utveckling som inger hopp om en positiv förändring i svensk skola.

Trots detta har vissa delar av skolans utveckling länge stött på motgångar. Statistik och expertutlåtanden som vi tar upp i rapporten visar att problemen är komplexa. En skola helt fri från incidenter, konflikter på skolgården eller stök i klassrummen är knappast realistisk. Men vi kan inte acceptera en kultur där mobbning, kränkningar, hot och våld blir mer allvarliga eller frekventa. Det är därför som förebyggande och långsiktigt arbete är av så stor betydelse.

Var står vi idag?

Denna rapport kartlägger den aktuella situationen och bidrar med insikter från en mängd olika perspektiv – från föräldrar, experter, myndigheter och skolledare. Det råder ingen tvekan om att otrygga skolmiljöer påverkar förutsättningarna för utbildning och lärande negativt. De som medverkar i rapporten är samstämmiga: för att vända utvecklingen krävs flera olika insatser.

Skolor kan själva kartlägga risker, identifiera behov och rutiner samt arbeta med ledarskap, värdegrunder och goda relationer. En viktig slutsats är dock att skolor inte kan hantera allt på egen hand. Därför är

en tydligare nationell styrning, som visar riktning och skapar likvärdiga förutsättningar, avgörande för en långsiktig lösning. Skolpolitiken måste i slutändan utformas på ett sätt som sätter elevernas och lärarnas bästa i fokus.

Vi på AddSecure vet att det inte är tekniken – som kameraövervakning eller låssystem – som i första hand skapar en tryggare skolmiljö. Däremot kan dagens moderna teknik på många sätt bidra till en trygghetskänsla, för både skolpersonal och elever. Vi vet också att i takt med att omvärlden förändras, måste också skolan anpassa sig till nya utmaningar och åtgärder.

Framtiden för svensk skola

Vad framtiden för svensk skola innebär kan vi bara spekulera kring, men en sak är säker: varje elev har rätt till trygghet och studiero i sin skolmiljö. All skolpersonal har rätt till en trygg arbetsplats. Därför måste säkerhets- och trygghetsarbetet bli en naturlig och integrerad del av skolans dagliga verksamhet.

Vi hoppas att denna rapport inte bara ska fylla kunskapsluckor, utan också väcka känslor och inspirera till ett meningsfullt förändringsarbete – för allas rätt till en trygg skola.

Vi på AddSecure vet att det inte är tekniken – som kameraövervakning eller låssystem – som i första hand skapar en tryggare skolmiljö. Vad vi däremot vet är att i takt med att omvärlden förändras, måste också skolan anpassa sig till nya utmaningar och åtgärder.

Mats Genberg
Talesperson för skolsäkerhet
på AddSecure

